

Bakgrunnsmateriale til *Gjengangere* av Henrik Ibsen
Trøndelag Teater, Studioscenen
Premiere 3. mars 2012

Om Henrik Ibsens *Gjengangere*

Henrik Ibsen (1828-1906) er en av verdens desidert mest kjente og mest spilte dramatiker gjennom tidene. Verkene hans er gjennomsyret av en psykologisk nerve og et politisk engasjement som gjør at dagens samfunn fortsatt kan speiles i dem.

Gjengangere kan godt leses, og har også ofte blitt lest, som en videreutvikling av temaet fra *Et dukkehjem*, som Ibsen skrev to år tidligere. *Et dukkehjem* handler om en kvinne som forlater sin familie. Det gjør *Gjengangere* også, men forskjellen er at denne kvinnen har blitt overtalt til å dra tilbake igjen. *Et dukkehjem* handler om en kvinne som våger å la fasaden sprekke, *Gjengangere* handler om en kvinne som bruker livet sitt på å holde fasaden sammen. Stykket er en krass kritikk av det norske, litt selvgode samfunnet, der mennesker er villige til å skjule de verste hemmeligheter for å gi inntrykk av at de lever harmoniske og lykkelige liv.

Da *Gjengangere* kom ut i 1881 var det ingen skandinaviske teatre som ville sette det opp. Stykket fikk derfor urpremiere i Chicago. I Norge var man sjokkert over Ibsens nye drama, og mange kritiserte ham for å være ute etter å provosere. I Dagbladet skrev Arne Garborg:

"Det Totalindtryk, Bogen giver, er afgjort uhyggeligt. Naar man har læst den, priser man uvilkaarlig den gode gamle Poesi, fordi man ialdfald kunde læse den uden Fare for sine Nerver."

Men Garborg legger heller ikke skjul på de sterke dikteriske kvalitetene ved *Gjengangere*:

"Gjengangere" er egentlig intet Drama. Den bestaar af Exposition og Katastrofe. I dramatisk Form fortæller den os en Roman, en frygtelig Livsroman. Dens egen Handling er tynd; Asylets Indvielse, der danner dens Centrum, er egentlig ikke andet end et Paaskud for at faa Romanens fem Hovedpersoner samlede i en og samme Stue. Og tiltrods for dette, med hvilken nervøs Interesse formaar ikke Digteren at holde sin Læser fast! Det skal imidlertid indrømmes, den gamle Dramatiker sparer ikke paa Effekten. Bogens sidste Scene, hvor Moderen staar stivnet af Rædsel over sin paralytiske Søn, der lallende og idiotisk beder hende om "Solen, Solen" - han mener den Gift, som Moderen har lovet at give ham, "hvis det blev nødvendigt", er saaledes formodentlig den skrækkeligste Scene, dramatisk Digtning har skabt."

Siden urpremierer i 1882 har *Gjengangere* blitt spilt utallige ganger over hele verden. Ulike regissører tolker stykket på forskjellige måter, slik at teksten aldri slutter å overraske publikum.

Handlingsreferat

Handlingen foregår i Helene Alvings hjem, innerst i en trang fjord i Norge et sted. Mannen til Helene, kammerherre Alving, døde for ti år siden. Sammen har de to sønnen Oswald.

Utad har familien Alving alltid vært en vellykket familie med god økonomi og harmoni. Men innad har familielivet vært en eneste lang tragedie. Kammerherre Alving var notorisk utro, lat og egoistisk, og han drakk for mye. Helene Alving forsøkte på et tidlig tidspunkt å forlate Alving til fordel for presten Manders, som er den mannen hun egentlig elsker. Men Manders overtalte henne til å gå tilbake til sin mann, selv om han også elsker henne. Han mener at ekteskapet er en hellig institusjon, og at det ville være en stor synd av Helene og ham selv, om de to skulle gi etter for sine følelser. Manders ser på denne handlingen som en selvoppofrelse fra hans side, og en stor, moralsk seier over hjertet og kjødets lyster.

Etter at Helene dro tilbake til mannen sin har hun brukt all sin tid og energi på å skjule mannens dårlige sider, og opprette illusjonen om et lykkelig hjem. Særlig opptatt har hun vært av at sønnen Oswald ikke måtte merke hvordan faren hans var. For å få til dette måtte hun sende Oswald vekk da han var seks år. Fra da av, og til Alving døde, har Oswald nesten ikke vært hjemme i det hele tatt. All denne tiden har Helene arbeidet hardt for å gi Oswald inntrykk av at faren hans var en fantastisk mann.

Nå har kammerherre Alving vært død i ti år, og i den anledning har Helene Alving bestemt at det skal reises et barnehjem som skal bære Alvings navn. Barnehjemmet skal bygges for arven etter Alving, og skal være et minnesmerke over ham. Snekker Engstrand, som offisielt sett er faren til Helene Alvings tjenestejente Regine, har kommet fra byen for å lede byggingen. Under arbeidet med barnehjemmet har det lyktes Engstrand å legge seg opp en del penger, og disse pengene har han tenkt å bruke på å starte et gjestgiveri inne i byen. Det skal ikke mye fantasi til for å forstå at det han egentlig snakker om er et bordell. Han ønsker at Regine, som i virkeligheten er kammerherre Alvings datter etter et flyktig forhold med tjenestejenta Johanne, og ikke hans, skal jobbe på dette bordellet.

Dagen før åpningen av barnehjemmet møter alle disse menneskene hverandre hjemme hos Helene Alving. Dette møtet, og særlig møtet mellom Oswald og Manders, som står for to

radikalt motsatte livssyn, fører til opphetede diskusjoner om ekteskap og moral. Diskusjonen mellom Oswald og Manders provoserer Helene Alving til å fortelle Manders hvordan hennes ekteskap med Alving virkelig var. Hun forteller også at det ikke er Engstrand, men Alving, som er Regines far. Disse opplysningene ryster Manders. Enda verre blir det når de to overhører noe som åpenbart er en erotisk tilnærming mellom Regine og Oswald i naborommet.

Manders og Helene Alving er enige om at Regine og Oswald ikke bør være sammen, men de er uenige om hvordan de skal få de to til å avbryte forholdet. Helene vil fortelle dem alt, sånn at de kan velge selv. Manders mener det beste vil være å holde sannheten skjult, og sende Regine vekk, for eksempel til Engstrand. Diskusjonen blir avbrutt av at det bryter ut en brann i barnehjemmet.

Barnehjemmet brenner ned til grunnen, og i og med at Manders har overtalt Helene til å ikke forsikre bygningen, så er verdiene tapt for alltid.

Oswald forteller Helene at han er dødelig syk, og at legene har sagt til ham at sykdommen er noe han må ha arvet fra farens løsslupne liv. Dette har Oswald avvist. Takket være Helene er han overbevist om at faren har levd et uklanderlig liv, og han tror derfor at sykdommen er noe han har påført seg selv. Han forteller også at han ser Regine som sin eneste redning. Helene blir fortvilet over å høre dette, og bestemmer seg for å fortelle både Regine og Oswald sannheten om Alving. Konsekvensen av dette er at Regine umiddelbart forlater Oswald, og drar til byen sammen med Manders og Engstrand.

Mor og sønn sitter alene igjen. Oswald er fortvilet over at Regine har dratt. Han forteller Helene at han hadde en konkret plan med Regine, han hadde tenkt å be henne om å utføre barmhjertighetsdrap på ham, når han blir for syk til at han vil leve videre. Nå ber han Helene om å gjøre det isteden.

Den avsluttende hendelsen er at Helene Alving, som har kjempet så hardt for å skåne sin sønn helt siden han ble født, hjelper Oswald med å ta sitt eget liv.

Tema og konflikt

Gjengangere handler om dobbeltmoral, den evige frykten for å bli avslørt som mislykket, og om hvordan feil som blir begått av tidligere generasjoner forplanter seg og får fatale konsekvenser for den neste.

Helene Alving er hovedpersonen i stykket. Hun har brukt hele sitt voksne liv på å bygge en illusjon om et lykkelig familieliv. På denne måten har hun gitt seg selv en offerrolle.

Intensjonen hennes har hele tiden vært god, men resultatet er at sønnen hennes har blitt frarøvet en sann og ekte familie, samt viktig informasjon om sitt eget opphav. Dette har gjort ham til et menneske uten nære relasjoner, og uten evne til å ta vare på seg selv. Samtidig har offerrollen til Helene Alving gjort henne til en person med mye bitterhet i seg. Hun bebreider sin avdøde mann for at hun ikke har kunnet ha sønnen sin hos seg i alle disse årene, mens det i virkeligheten er hennes egen manglende evne til å kommunisere sant og ekte med omgivelsene som er årsaken til at Oswald ble sendt vekk. Dette er en innsikt Helene Alving oppnår i løpet av stykket, men da er det for sent.

Manders og Oswald representerer to vidt forskjellige perspektiv på familieliv. Manders, som selv antagelig aldri har levd i et erotisk forhold med et annet menneske, forfekter den konservative ideen om ekteskapet mellom mann og kvinne som en hellig institusjon. Når ekteskapet først er inngått, er begge forpliktet til å overholde det så lenge man lever. Det å bryte med ekteskapet er en stor synd. I Manders sine øyne hører erotikk og kjærlighet ekteskapet til. Han er selvfølgelig fullt klar over at det finnes mange som lever på annet vis, og han ønsker ikke å fordømme noen, men han har store problemer med å forstå at noen kan se annerledes på livet enn ham selv. Han har klokkertro på den Bibelske læren om ekteskap og familie, og er overbevist om at dersom man følger Bibelens ord, så vil man også bli lykkelig. Et eksempel på Manders' dobbeltmoral er at han fordømmer Engstrand for at han giftet seg med Johanne, en fallen kvinne, for penger, mens han synes Helene Alving gjorde et fornuftig valg da hun giftet seg med Alving, selv om hun også hadde økonomiske motiver for ekteskapet.

Oswald, som har bodd nesten hele livet sitt i utlandet, og som er utdannet kunstmaler, har et helt annet syn på livet. Han har sett med egne øyne at ekteskap ikke behøver å være en forutsetning for stabile og gode hjem, og han blir provosert av at Manders uttaler seg så skråsikkert om miljø som han ikke har erfaring fra i det hele tatt. Han har også sett med egne øyne at mange av de samme menneskene som Manders trekker frem som kroneksempler på moral og god skikk, er de samme som raver rundt på byen og ikke kjenner sin egen begrensning. Oswald mener at Manders forfekter en dobbeltmoral, og at det tross alt er bedre å leve i konflikt med Bibelen enn å leve i usannhet sammen med andre mennesker. Oswalds synspunkt står i kontrast til alt Helene Alving har foretatt seg de siste årene, likevel erklærer hun seg enig med ham.

Engstrand, som fremstår som nokså kynisk og følelsesmessig avstumpet i forhold til de andre karakterene, er likevel den av dem som har best selvinnsett. Han har aldri prøvd å lure seg selv, og han legger ikke skjul på at han har mange svake sider. Han utnytter Manders'

naivitet til sin fordel, og prøver hele tiden å utnytte relasjonen til Regine. Mot slutten av stykket viser det seg at Regine deler noen av de samme egenskapene, til tross for at slektskapet mellom de to ikke er biologisk. Når det kommer for en dag at Oswald er halvbroren hennes, legger hun på ingen måte skjul på at det ødelegger hennes plan om å bruke ham til å gifte seg ”oppover”.

Den eneste av karakterene som fremstår som et uskyldig offer i *Gjengangere* er den samme som til slutt må bøte med livet, nemlig Oswald.

Om *Gjengangere* på Trøndelag Teater i 2012

Kjernen i teksten ligger i tittelen; *Gjengangere*. Vår forestilling tar utgangspunkt i et ønske om å vise hvordan vi mennesker til stadighet gjentar de samme feilene, med de samme tragiske konsekvensene. Hvilke mekanismer er det som styrer oss, og er det mulig å bryte mønsteret?

De siste årene har Trøndelag Teater hatt stor suksess med visuelle aktualiseringer av Ibsens tekster på Hovedscenen. Med *Gjengangere* vil vi forsøke å spisse vår Ibsen-profil ytterligere. Dette er årsaken til at vi denne gangen flytter Ibsen til Studioscenen. Studioscenens intime omgivelser tillater oss å åpne for større grad av rendyrkning og eksperimentering enn Hovedscenen, samtidig som den har de samme tekniske finessene som sin storebror. Studioscenen er en illusjonsmaskin i black box-format, og det har vi tenkt å benytte oss av i denne produksjonen. Scenograf Dagny Drage Kleiva har laget et rom som inviterer til kunstnerisk utfoldelse for både regissør og skuespillere. Regissør Kjersti Haugen har, i samarbeid med den russiske regissøren og teaterpedagogen Irina Malochevskaja, utviklet en stram tekstanalyse av Ibsens originalmanus, og dramaturg Ingrid Weme Nilsen har laget en språklig modernisering. I rollen som Helene Alving finner vi den nordtrønderske skuespilleren Hildegunn Eggen. Hun har jobbet på Trøndelag Teater siden 1985 og er en av Trøndelags virkelig store skuespillerinner. Til rollen som presten Manders har vi fått låne skuespiller Nils Johnson fra Nationalteatret. Han har lang erfaring og flere store oppgaver bak seg innen både teater og film. Den unge, nyutdannede skuespilleren Espen Klouman Høiner gikk ut av Teaterhøgskolen i Oslo i høst, og får sin debut på Trøndelag Teater i rollen som Oswald. I rollene som Engstrand og Regine finner vi de to trønderske skuespillerne Øyvind Brandtzæg og Siri Schnell Juvik.

Forslag til spørsmål som kan danne utgangspunkt for diskusjon:

- Er nordmenn i dag like opptatt av å ha en fin fasade som karakterene i dette stykket?
Begrunn svaret.
- Se spørsmålet over. Hva kan være årsaken til at situasjonen har endret seg/eventuelt ikke endret seg? Er det noe ved det norske samfunnet som bidrar til denne endringen, eventuelt mangelen på endring? Er mennesker i andre land annerledes på dette området?
- Hva mener Helene Alving når hun sier at landet er fullt av gjengangere?
- Hvem av karakterene i stykket får du mest sympati med? Hvorfor?
- Hva tror du Ibsen ønsket å si med stykket?

Utdrag fra scener som illustrerer konflikt:

UTDRAG FRA FØRSTE AKT:

OSVALD

God dag Manders.

MANDERS

Ah...! Det var merkelig...

FRU ALVING

Ja, hva sier du til han der, Manders?

MANDERS

Jeg sier... jeg sier... Nei, men er det virkelig...?

OSVALD

Det er den fortapte sønn.

MANDERS

Men kjære unge venn...

OSVALD

Den hjemkomne sønn da.

FRU ALVING

Osvald har ikke glemt hvor negativ du var da han fortalte at han ville bli kunstmaler.

MANDERS

Det er mye som kan virke tvilsomt for menneskelige øyne, men som senere... (tar ham i hånden) Uansett, velkommen, velkommen! Du må ikke tro at jeg er en sånn type som prinsipielt er skeptisk til kunstnere. Det er helt sikkert mange rene sjeler i den bransjen også.

OSVALD

Vi får håpe det.

FRU ALVING

(strålende fornøyd).

Jeg vet i alle fall om en som har bevart både kropp og sjel ren og ubedervet. Bare se på ham, Manders.

OSVALD

Mamma, hold opp.

MANDERS

Sant nok. Og så har du jo allerede skapt deg et navn. Du er jo i avisa hele tida, kjempesuksess, det er jo helt fantastisk. Men i det siste har vært litt stille, eller?

OSVALD

Jeg har ikke malt så mye i det siste.

FRU ALVING

En maler må jo også hvile seg innimellom.

MANDERS

Det kan jeg tenke meg. Og forberede seg og samle krefter til noe stort.

OSVALD

Ja. Mamma, skal vi spise snart?

FRU ALVING

Om en liten halvtime. Matlyst har han, Gud skje lov.

MANDERS

Og tobakklyst også.

OSVALD

Jeg fant pappas pipe oppe på kontoret, og så...

MANDERS

Aha, så det er derfor!

FRU ALVING

Hva?

MANDERS

Da du kom inn med pipen i munnen, var det som å se faren din lys levende.

OSVALD

Er det sant?

FRU ALVING

Hvordan kan du si det! Oswald ligner jo på meg. Legg fra deg pipen. Jeg vil ikke ha røyk her inne.

OSVALD

(gjør det).

Selvfølgelig. Jeg ville bare prøve den. Jeg husker at jeg prøvde den en gang da jeg var liten

FRU ALVING

Du?

OSVALD

Ja. Jeg var veldig liten. Jeg husker at jeg kom opp på kontoret til pappa en kveld. Han var så glad og lystig.

FRU ALVING

Åh, du husker ingenting fra den tiden.

OSVALD

Jo, jeg husker det godt. Han tok meg på fanget og jeg fikk prøve pipen. Røyk, gutt, sa han, ta et skikkelig drag! Og jeg dro inn alt jeg orket, helt til jeg kjente at jeg ble blek og svetten rant. Han holdt på å le seg i hjel.

FRU ALVING

Det er bare noe du har drømt.

OSVALD

Nei, det var ingen drøm. Husker du ikke at du kom inn og løftet meg opp og bar meg til rommet mitt? Så ble jeg dårlig, og jeg så at du gråt. Fant pappa ofte på sånt noe?

MANDERS

I sin ungdom var han en veldig livsglad mann.

OSVALD

Og likevel fikk han utrettet så mye her i verden. Så mye bra og nyttig, enda så tidlig han døde.

MANDERS

Ja. Du har arvet en arbeidsom og verdig manns navn, Oswald Alving. Forhåpentligvis vil det inspirere deg.

OSVALD

Sånn burde det være, ja.

MANDERS

Det var i hvert fall flott gjort av deg at du kom hjem til hans hedersdag.

OSVALD

Det skulle bare mangle.

FRU ALVING

Og at jeg får ha ham her så lenge. Det er det aller beste.

MANDERS

Ja. Du blir hjemme hele vinteren, hører jeg.

OSVALD

Jeg blir hjemme på ubestemt tid. Det er så deilig å være her igjen!

FRU ALVING

(strålende).

Ikke sant?

MANDERS

(ser deltagende på ham).

Du var ikke gamle karen da du ble sendt ut i den store verden, Osvald.

OSVALD

Nei, jeg var ikke det. Noen ganger lurer jeg på om det ikke var for tidlig.

FRU ALVING

Slett ikke. Det er akkurat hva en ressurssterk gutt trenger. Og spesielt når man er enebarn. Da skal man ikke gå hjemme hos mor og far og bli bortskjemt.

MANDERS

Barndomshjemmet er og blir barnets riktige tilholdssted. Han har aldri lært hva det vil si å ha et ordentlig hjem.

OSVALD

Unnskyld Manders, der tar du feil.

MANDERS

Å? Jeg trodde du ferdes så godt som utelukkende i kunstnerkretser?

OSVALD

Det gjør jeg også.

MANDERS

Og mest blant de yngre kunstnerne.

OSVALD

Ja. Men unge kunstnere kan jo også skape et hjem. Og det har også noen av dem gjort. Ordentlige og veldig hyggelige hjem.

MANDERS

Det er altså uformelle forbindelser du snakker om. Om nokså midlertidige "hjem".

OSVALD

Jeg har aldri oppfattet slike hjem som spesielt midlertidige. Nei, vet du når og hvor jeg har møtt umoralen i kunstnerkretser?

MANDERS

Nei, Gud skje lov ikke.

OSVALD

Da skal jeg fortelle deg det. Når gifte menn og familiefedre fra kjernefamiliene herfra er ute og ser seg om i verden på egen hånd, og bærer oss kunstnere med et besøk i en av våre tarvelige kneiper. Disse herrene kan fortelle om steder og ting som vi aldri hadde drømt om.

Og de vet virkelig hva de snakker om. (tar seg til hodet.)

FRU ALVING

Ikke bli for ivrig, Osvald.

OSVALD

Jeg er så forbanna trøtt for tiden. Jeg går en liten tur før maten. (Osvald ut)

UTDRAG FRA ANDRE AKT

(Samme stue. Regntåken ligger fremdeles tungt over landskapet.)

MANDERS

Jeg er fortsatt helt fortumlet. Jeg fatter ikke hvordan jeg greide å spise noe som helst.

FRU ALVING

(i behersket uro, går opp og ned).

Hva skal vi gjøre? Hun må jo ut av huset. Og det straks. Men hvor?

MANDERS

Hjem til faren, selvfølgelig.

FRU ALVING

Til hvem, sa du?

MANDERS

Herregud. Er du sikker på at du ikke tar feil?

FRU ALVING

Dessverre. Johanne innrømmet alt for meg, - og Alving kunne ikke nekte. Johanne måtte straks slutte å jobbe for oss, og hun fikk en ganske stor sum for å la være å snakke. Resten ordnet hun selv. Hun frisket opp sitt gamle bekjentskap med Engstrand, la på ingen måte skjul på at hun hadde en del penger, hun diktet opp en eller annen historie om en rik utlending i en yacht, som hadde gjort henne gravid og stukket av. Så ble hun og Engstrand gift i hui og hast. Det var jo du som viet dem!

MANDERS

Engstrand var pinlig berørt da han bestilte vielsen. Han sa at de hadde vært litt uforsiktige, at det ikke var planlagt. Han var skamfull.

FRU ALVING

Han måtte ta på seg ansvaret.

MANDERS

For pengenes skyld! Hvor mye fikk hun?

FRU ALVING

Hundre tusen.

MANDERS

Tenke seg til. Gifte seg med en fallen kvinne for hundre tusen kroner...

FRU ALVING

Hva sier du om meg da, som giftet meg med en fallen mann?

MANDERS

Det kan ikke sammenlignes.

FRU ALVING

Jo, det kan det. Riktignok var det stor forskjell i prisen, skarve hundre tusen mot en hel formue.

MANDERS

Men du hadde jo rådført deg både med hjertet ditt og familien din.

FRU ALVING

Jeg trodde du hadde skjønt hvor hjertet mitt hadde forvillet seg den gangen.

MANDERS

Ekteskapet ditt ble i alle fall inngått i overensstemmelse med gjeldende retningslinjer.

FRU ALVING

Ja, gjeldende retningslinjer. Ofte tenker jeg at det er gjeldende retningslinjer som har skyld i alle ulykkene her i verden. Hvis jeg hadde vært slik jeg burde være, så hadde jeg satt med ned med Oswald og sagt: Hør her, gutten min. Faren din var et forferdelig menneske.

MANDERS

Kjære deg...

FRU ALVING

Jeg burde ha fortalt ham det samme som jeg har fortalt deg. Rubbel og bit.

MANDERS

Har du glemt at et barn skal akte og elske sin far og sin mor?

FRU ALVING

Skal Oswald akte og elske kammerherre Alving?

MANDERS

Finnes det ikke en stemme i ditt morshjerte som forbyr deg å bryte ned din sønns idealer?

FRU ALVING

Jo. Men hva med sannheten?

MANDERS

Jo. Men hva med idealene? Ikke forkast idealene, for straffen kan bli hard. Særlig for Oswald. Han har jo ikke særlig mange idealer. Men så vidt jeg forstår så er faren er et av dem.

FRU ALVING

Det har du rett i.

MANDERS

Og du har selv vært med på å bygge det idealet for ham, gjennom alle brevene dine.

FRU ALVING

Jeg løy for ham i årevis.

MANDERS

Du har gitt ham en lykkelig illusjon.

FRU ALVING

Jeg vet bare at han og Regine ikke kan være sammen.

MANDERS

Nei, gode Gud, det ville jo vært forferdelig!

FRU ALVING

Gjengangeraktig. Da jeg hørte Regine og Osvald der inne, var det som å se gjengangere. Jeg tror nesten vi er gjengangere alle sammen. Det er ikke bare foreldrene våre som går igjen i oss. Det er alle slags gamle, avdøde meninger og alle mulige gamle fordommer. Bare jeg leser en avis er det som om jeg ser gjengangere mellom linjene. Hele landet er fullt av gjengangere. Det kryr av dem. Og alle er vi livredde for å bli avslørt. Da du tvang meg til å oppfylle det du kalte min plikt, ta mitt ansvar, da du lovpriste det som bød meg mest imot, da begynte jeg å undersøke den lærdommen din litt grundigere. Og det tok ikke lang tid før jeg skjønnte at den ikke henger sammen. Alt smuldret opp til ingenting.

MANDERS

Er dette resultatet av mitt livs tyngste kamp?

FRU ALVING

Kall det heller ditt ynkeligste nederlag.

MANDERS

Det var mitt livs største seier, Helene. Seieren over meg selv.

FRU ALVING

Det var en forbrytelse mot oss begge.

MANDERS

Du kom til meg og kastet deg for mine føtter. Jeg løftet deg opp, og ba deg dra hjem til mannen din. Var *det* en forbrytelse?

FRU ALVING

Ja, jeg synes det.

MANDERS

Vi forstår ikke hverandre.

FRU ALVING

Ikke nå lenger i alle fall.

MANDERS

Aldri, ikke engang i mine hemmeligste drømmer, har jeg sett på deg som annet enn en annen manns ektefelle.

FRU ALVING

Nei vel.

MANDERS

Helene!

FRU ALVING

Det er lett å glemme den man en gang var.

MANDERS

Ikke for meg. Jeg er den samme som jeg alltid har vært.